

לנפץ את הבועה

חלק קטן מהצעירות הדתיות מתגייס לצבא - בין היתר משום שהחברה שבה הן חיות מונעת מהן לקבל מידע אמין על מסלולי השירות שבהם הן יכולות לשלב תרומה לביטחון ישראל עם אתגרים אישיים ואורח חיים דתי. פריצת מחסום המידע היא אחת הדרכים החשובות להגדלת מספר המתגייסות הדתיות

"בהטילנו חובת השירות הצבאי על האישה העלינו את האישה לשיא השוויון המוסרי בישראל... האישה בישראל נושאת באחריות העליונה של המדינה: אחריות הביטחון שכם אחד עם הגבר" (דוד בן-גוריון)

נשים בצה"ל, 1948 | מאחר שצה"ל התפתח מתוך ארגון ההגנה והמחתרות, היה זה אך טבעי שהוא יאמץ את הרעיון שלפיו הנשים מתגייסות לשורותיו כמו הגברים

סרן לירז חכמון
 קצינת השלישות של חטיבת עציין.
 המאמר נכתב במסגרת לימודים
 במכללה לפיקוד טקטי

המיועדת לחיילים בתפקידים עורפיים) ותפקידים טכניים. בסוף שנות ה-80 שובצו נשים לראשונה בתפקידים מעבר לקו הירוק. המהפכה המקצועית נמשכה גם בשנות ה-90. ב-1991 שירתו נשים בכ-500 מתוך 709 המקצועות הקיימים בצה"ל. (לשם ההשוואה: ב-1978 הועסקו נשים רק ב-210 מקצועות).

אבן דרך חשובה בשילוב הנשים בצה"ל הייתה עתירתה לבג"ץ של אליס מילר ב-1994 בדרישה לפתוח את קורס הטיס של חיל האוויר בפני נשים.⁸ פסק הדין בעתירה התניע תהליכים אשר הובילו לשינוי בחוק שירות הביטחון [נוסח משולב], תשמ"ו-1986. בינואר 2000 נוסף לחוק סעיף 16 א' שעניינו "שוויון בשירות", ובו נקבע כי זכותה של כל אישה למלא כל תפקיד צבאי (חוץ מאשר תפקידים ש"אופיים ומהותם" אינם מאפשרים שירות של נשים). כמו כן קבעה התוספת לחוק שאישה מתנדבת תהיה שווה לגבר גם בחובותיה: היא תשרת אותו מספר של חודשים, ועם שחרורה תצורף למערך המילואים.

כיום קיימת הסכמה מלאה שיש לאפשר לנשים להתנדב לכל תפקיד - אם עברו את תהליכי המיון הנדרשים.

יותר מ-88% מהתפקידים הצבאיים פתוחים כיום לשירות נשים (מתוכם 14 תפקידי לחימה) לעומת 73% לפני העתירה של אליס מילר לבג"ץ. יתר על כן, מתקיימת עבודת מטה מסודרת לפתיחת תפקידים שעדיין אינם פתוחים בפני נשים. בסופו של דבר יישארו מעט מאוד תפקידים שימשיכו להיות סגורים בפני נשים מסיבות של "אופי ושל מהות".⁹

דילמות בחיי האישה הדתיה

לאישה הדתיה קיימות שלוש אפשרויות בסיימה את לימודיה בתיכון:

1. להיענות לצו הגיוס ולהתגייס במסלולים המיוחדים שמציע צה"ל לאישה הדתיה.
2. לפנות למסלול ייחודי לבנות דתיות - שירות לאומי.
3. לפטור את עצמה משירות כלשהו על רקע אורחות חייה הדתיים ובכך לסיים את חובותיה למדינה.

בזרמים מסוימים בחברה הדתית מקובלת בשנים האחרונות הדעה שגם שירות לאומי אסור מהבחינה ההלכתית. רבנים, ובראשם

מבוא

בסמוך להקמתה של ישראל נחקק חוק שירות הביטחון תש"ט-1949. עניינו של החוק, בין היתר, הוא חובת השירות והגיוס וכן הוראות הצבא ופקודותיו בנוגע לגברים ולנשים כאחד. החוק התבסס, בין היתר, על המציאות שנוצרה ביישוב היהודי בארץ עוד לפני קום המדינה ולפיה הנשים השתתפו באופן פעיל בהגנה עליו. מאז הלכו והתרחבו התפקידים בצבא שבהם השתלבו הנשים.

מכלל אוכלוסיית הנשים מקבלות הנשים הדתיות התייחסות מיוחדת בצה"ל: המערכת הצבאית מקדישה מאמצים רבים לשילובן. במאמר הזה נידונה הסוגיה של גיוס נשים דתיות לצבא. מוצגות בו הדילמות הניצבות בפני הצעירה הדתיה ששוקלת אם להתגייס לצבא או לשירות לאומי או לוותר על הגיוס וכן מוצגים בו המאמצים שמשקיע צה"ל כדי לשלב בשורותיו נשים דתיות - שהן אוכלוסייה בעלת אופי תרבותי שונה מהמתגייסות החילונית.

בין היתר מוצגים המסלולים המגוונים שקיימים בצה"ל בעבור הבנות הדתיות. הנתונים המופיעים במאמר נלקחו מספרות המחקר, ממידע שנאסף בצה"ל ומראיונות עם שש חיילות דתיות. על סמך הראיונות האלה ועל סמך המידע שנאסף חובר שאלון שנועד לבחון את מידת ההיכרות של הבנות עם צה"ל ועם השירות הלאומי ואת מידת רצונן להתנדב אליהם. השאלון הורכב משאלות פתוחות וסגורות והועבר למדגם מייצג של 23 בנות כיתה י"א ו-24 בנות כיתה י"ב בבית ספר תורני. התשובות לשאלון והראיונות סיפקו דוגמאות לחששות הבנות ואימתן מסקנות.

מגמות בשירות הנשים בצה"ל

מאחר שצה"ל התפתח מתוך ארגון ההגנה והמחתרות, היה זה אך טבעי שהוא יאמץ את הרעיון שלפיו הנשים מתגייסות לשורותיו כמו הגברים. יתר על כן, מאחר שצה"ל קם במאי 1948, בעיצומה של מלחמת העצמאות, הוא היה זקוק לכל כוח האדם שהייתו יכול היה להעמיד לרשותו, ובכלל זה לנשים. בשל כך אף הוחלט על הקמת חיל הנשים כבר במאי 1948. בהמשך, ב-1949, נחקק "חוק שירות הביטחון" תש"ט-1949. בחוק נקבע שחובת השירות הצבאי מוטלת על כל מי שהוא אזרח ישראל או תושב קבוע¹ בה שהגיע לגיל 18 -

גברים ונשים כאחד. בעת חקיקת החוק עמדה תקופת השירות על 30 חודשים לגברים ועל 18 חודשים לנשים,³ ונקבע שנשים יוכלו לבקש שחרור מהצבא מטעמי דת או מצפון.⁴ בעניינן של הנשים הדתיות פסק בן-גוריון כבר בדצמבר 1947 את תפיסתו בנוגע לגיוסן: "כל נערה או אישה אשר מטעם דתי או מטעם הווי משפחתי דתי אינה יכולה להתגייס - פטורה מחובת השירות". פטור משירות על רקע דתי שהוענק לנשים הצטרף לשלוש עילות פטור נוספות: הורות, נישואים והריון.

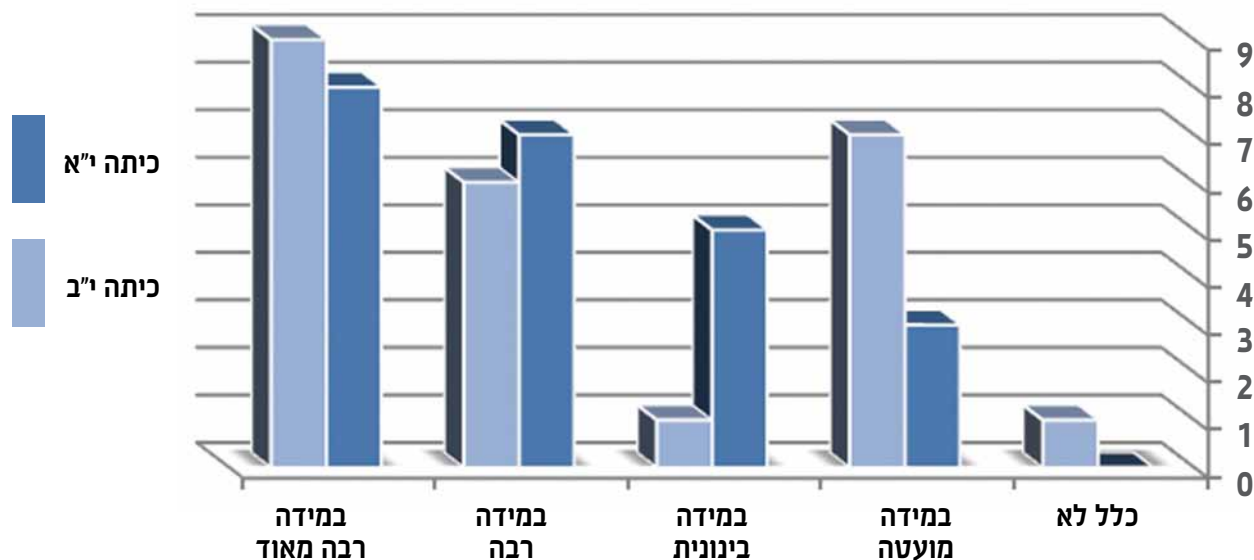
לאחר מלחמת יום הכיפורים אימץ הצבא מדיניות חדשה שבמסגרתה נפתחו בפני נשים תפקידים מקצועיים שקודם לכן יכלו לאיש רק גברים

לאחר נפילת בנות בשבי במלחמת העצמאות נקבעו בחוק שירות הביטחון מ-1952 שלוש קטגוריות של תפקידים שלא יוטלו על נשים: מקצועות שנדרש להם כושר פיזי, מסגרות שתנאי השירות בהן אינם מתאימים ומקצועות לחימה.

לאחר מלחמת יום הכיפורים אימץ הצבא מדיניות חדשה שבמסגרתה נפתחו בפני נשים תפקידים מקצועיים שקודם לכן יכלו לאיש רק גברים.⁵ צה"ל החל לשלוח נשים למערכים חדשים מכיוון שנדרש לבניין כוח מסיבי, וכך החלו נשים לאיש תפקידים ביחידות תומכות לחימה נוסף על תפקידי עורף שבהן שירתו באופן מסורתי. מטרת המדיניות החדשה הייתה לפנות גברים רבים ככל האפשר למקצועות הלחימה,⁶ ואחת מתוצאות הלוואי שלה הייתה צניחה בשיעור הנשים שממלאות תפקידי פקידות מ-70% ל-40% בלבד.⁷

שנות ה-80 של המאה ה-20 היו נקודת מפנה בהתייחסותה של המערכת הצבאית לנשים. מתגייסות החלו למלא תפקידי הדרכה קרביים (מדריכות חי"ר וקליעה), תפקידי פיקוד (מדריכות כלואים ומפקדות כיתה בטירונות

באיזו מידה רוצות תלמידות תיכון דתיות לדעת יותר על הצבא

צעירות מאוכלוסיות ששונות מאוד זו מזו. ההטרורגניות הרבה בקרב הנערות "הדתיות" בולטת מאוד לעין כאשר בוחנים את המשפחות שעומדות מאחוריהן: כך, למשל, יש הורים שמתנגדים לרעיון הגיוס ומנסים להניא את בנותיהם מהכוונה להתגייס לצה"ל, ולעומת זאת יש הורים שרואים בצבא חלק טבעי ובלתי נפרד מתהליך ההתבגרות של בנותיהם.

מהראיונות עולה שבחלק מהמשפחות קיימת תמימות דעים בין שני ההורים בנוגע לגיוס, ואילו במשפחות אחרות אחד ההורים תומך בגיוס ואילו ההורה האחר מתנגד לכך.

נערות שהוריהן שירתו בצבא הביעו דעות נחרצות על השירות, והיה ברור שהן משקפות לא את דעתן שלהן אלא דעות של אחרים שהשפיעו עליהן

הצעירות סיפרו שיש שתי סיבות מרכזיות שבגללן תומכים ההורים בגיוסן:

1. אידיאולוגיה ציונית שלפיה כל ישראלי חייב לתרום לביטחון המדינה.
2. שיקולים של טובת הילדה: האמונה שהשירות ייטיב עימה ושהוא שלב התפתחותי חשוב בדרך להתבגרותה. נערה שהוריה התגייסו לצבא בדרך כלל יותר מחויבת לשירות בצה"ל. לתפקידים שמילאו

האיסור לשאת נשק: "לא יהיה כלי גבר על אשה... כי תועבת ה' אלוהיך כל עשה אלה" (דברים כב, ה). המתנגדים לשירות הצבאי לומדים מהנוסח הזה כי לא רק נשיאת נשק אסורה על נשים, אלא גם עצם ההשתתפות במלחמה.¹² שירות מעורב של גברים ושל נשים.

משאלונים שחולקו לחיילות דתיות עולה שהנושא הזה מפריע להן מאוד. "כל כבודה בת מלך פנימה" (תהילים מה, יד). על פי הפירוש המקובל של הפסוק הזה, כבודה ותפארתה של האישה צריכים להיות רק בביתה. הפסוק הזה משמש אסמכתה לנשים דתיות לא להיות מעורבות בציבור הרחב ולנהוג באופן כללי בצניעות.

מלחמת מצווה. יש רבנים שגורסים שלאישה מותר להשתתף במלחמת מצווה - אך רק כדי לשרת את בעלה במלחמה (מה שמבטל למעשה את האפשרות שתוכל להשתתף במלחמה).

מרות האב. האישה צריכה להיות תחת מרות אביה עד שתינשא ולאחר מכן - תחת מרות בעלה.

הסיבות האלה רלוונטיות - לפחות בחלקן - גם לנשים שרוצות לשרת בשירות לאומי.

השפעת הסיבה המשפחתית

בהגדרה "בוגרות בתי ספר דתיים" נכללות

הרב עובדיה יוסף, הגדירו את השירות הלאומי "עבירה על הדת".¹⁰

למרות המסלולים המיוחדים שמציע צה"ל, ושמותאמים לאישה הדתייה, נצפית בעשור האחרון מגמה עקבית של ירידה בשיעור המתגייסות לצה"ל ועלייה בבקשות לקבלת פטור משיקולי דת.

הסיבות ההלכתיות להימנעות מגיוס

- **האיסור להשתתף בלחימה.** האישה היא עמוד התווך של הבית, ועליה לדאוג לקיומה של המשכיות למשפחה ולגידול הילדים בזמן שבעלה עוסק בכלכלת הבית ובשירות המדינה.¹¹
- **קיום אורח חיים דתי.** לאישה הדתייה יש קושי רב לקיים את הלכות הדת ביחידה צבאית סגורה, שכן לעיתים ההלכות והמשימות מתנגשות אלה באלה, והחיילת הדתייה עומדת בפני דילמה. מכמה ראיונות שערכתי עם חיילות שנמצאות בתפקידי הדרכה עלה כי ההתנגשות בין קיום ההלכה לעמידה בלוחות הזמנים הופכת את ההקפדה על מצוות הדת לקשה יותר. עם זאת, בבסיסים פתוחים ובתפקידים תובעניים פחות קל יותר לקיים את המצוות.
- **השמירה על צניעות.**
- אף שמדי צה"ל כוללים חצאית, הם נחשבים לבגדי גברים ולכן אסורים על האישה.

ההתחייבות היא לשנה, ורק אם הצעירה רוצה, היא יכולה להתנדב לשנת שירות נוספת. הצעירות מעידות כי הן מעוניינות לסיים את התחייבותן למדינה מהר ככל האפשר ולהתחיל את "חיייהן האמיתיים". השירות הצבאי מעכב אותן בדרך אל היעד הזה.

● **שיבוץ נוקשה.** שיבוץ הנשים בצה"ל הוא לשנתיים: הצבא מעוניין שהחיילת תסיים את שירותה באותה היחידה שבה היא החלה את השירות. הרבה צעירות סיפרו כי הבינו ששיבוץ החיילות נקבע על פי צורכי המערכת - ללא התחשבות ברצונה של המתגייסת. הצעירות הוסיפו כי הן "פוחדות להיתקע" ביחידה שאינן מעוניינות בה ויודעות שהמעבר מיחידה ליחידה הוא מפרך ולעיתים אף בלתי אפשרי. לעומת זאת בשירות הלאומי בוחרת הצעירה היכן תשובץ. יתר על כן, המעבר ממוסד למוסד בשירות הלאומי הוא קל יותר. כך, למשל, יש תחנת ביניים לאחר השנה הראשונה שבה יכולה המתנדבת לבחור אם להמשיך עוד שנה באותו המוסד או לעבור למוסד אחר או לסיים את שירותה. במילים אחרות: הצעירות שבגיל גיוס להסתייג מהשירות ב.

מכל הנתונים שהובאו לעיל נדמה כי הסיבה העיקרית שבגללה צעירות דתיות אינן מתגייסות לצה"ל היא חוסר ידע על המערכת הצבאית. בגלל הסיבה הזאת הן מציירות לעצמן תמונה של הצבא שאינה נכונה בהכרח. אחת השאלות שנשאלו הנערות בשאלונים הייתה: באיזו מידה היית רוצה לדעת יותר על המערכת הצבאית?

בתשובה לשאלה הזאת ענו 64% מהצעירות שהיו רוצות לדעת יותר על המערכת הצבאית. ייתכן שהתשובה הזאת מעידה על כך שהן מתלבטות ושמידע נוסף עשוי לשנות את דעתן בנוגע לגיוס לצה"ל.

התרומה של צה"ל לשילוב הצעירות הדתיות

צה"ל משקיע מאמצים רבים כדי לשלב בשורותיו את כל האוכלוסיות שנמצאות בישראל, ובהן נשים דתיות. מאז 2009 קיים

לסביבה שבה היא חיה. אם רוב החברות בוחרות שלא להתגייס, הלחץ החברתי דוחף את הנערה להישאר במעגל החברות וללכת לשירות לאומי. פעמים רבות נובעת הבחירה של הנערות מהפחד להישאר לבדן בהתמודדויות שלהן ולכן הן מחליטות ללכת עם רוב הקבוצה. הבנות המתגייסות יודעות כי הסיכוי למצוא חברה "מהבית" בשערי מיט"ב (הבקו"ם) הוא נמוך, והן חוששות להישאר בודדות בהמשך השירות. הצעירות הדתיות שמתגייסות מספרות שהקושי בהתמודדות של המפקדים עם "האישה הדתית" ניכר לעין. הפליאה על נוכחותה של אישה דתית במסגרת הצבאית באה לידי ביטוי ברמת הפרט וברמת המערכת ומשרדת לחיילת הדתית ביתר שאת ספקות בנוגע לנחיצותה ובנוגע לטיב הבחירה שעשתה כשהחליטה להתגייס.

עצם השהות בארגון שהוא מעורב מהבחינה המגדרית היא מצב חדש לרבות מהן

● **חברות מהשירות.** הצבא משמש כור היתוך תרבותי, ולחיילת הדתית קשה לעיתים להשתלב בתוך הרבת-תרבותיות הזאת שבה היא נחשפת לא פעם להתנהגויות ולהתבטאויות שהיא אינה רגילה אליהן. עצם השהות בארגון שהוא מעורב מהבחינה המגדרית היא מצב חדש לרבות מהן. ההווי הצבאי - שהחברה הדתית מגדירה אותו בדרך כלל "מתירני" - מעמיד אותן לעיתים במצבים מביכים. נערות דתיות ששומעות סיפורים כאלה מגיבות לרוב בהסתייגות משירות בצה"ל ופונות לשירות לאומי.

סיבות נוספות שמשפיעות על ההחלטה להתגייס

● **התגמול הכספי.** השכר החודשי של מי שמשרתת בשירות לאומי הוא כפול מהשכר שמשולם לחיילת. אף ששני הסכומים נמוכים, משפיע הפער הזה על החלטת הבנות אם להתגייס לצה"ל.¹³

● **משך ההתחייבות.** שירות הנשים בצה"ל נמשך שנתיים, ואילו בשירות לאומי

בצבא הוריה וקרובי משפחתה יש גם כן השפעה רבה על האופן שבו תופסת הנערה את השירות הצבאי: נערות שהוריהן שירתו בצבא הביעו דעות נחרצות על השירות, והיה ברור שהן משקפות לא את דעתן שלהן אלא דעות של אחרים שהשפיעו עליהן.

השפעת הסיבה החברתית

למכלול הסיבות שפורטו קודם לכן יש להוסיף גם את הסיבה שבה חיה הנערה הדתית. ההנחה המקובלת היא כי מטבעו אדם אינו רוצה להיות שונה מסביבתו, והוא מעוניין להישאר חלק מהקבוצה שאליה הוא משתייך. זאת אחת הסיבות המרכזיות לכך שהנערה הדתית פועלת בסופו של דבר בהתאם למקובל במעגל החברתי שבו היא נמצאת. כמו בסביבה המשפחתית, גם בסביבה החברתית שואבות הנערות מידע ממי שהחליטו להתגייס - אם יש בכלל בסביבתן נערות כאלה. מסיפורי החברות הן מגבשות את דעתן על כלל המסגרת הצבאית - לחיוב או לשלילה.

● **השפעת בית הספר.** ככלל, מנהל החינוך הדתי במשרד החינוך אינו תומך בשירות צבאי של תלמידותיו. בתי הספר הדתיים נצמדים לרוב למדיניות של מנהל החינוך הדתי ובדרך כלל אינם מעודדים את תלמידותיהם להתגייס לשירות צבאי ואינם מתירים לנציגי צה"ל לקיים כנסי הסברה במסגרת המוסד החינוכי. אולם אם חבריהן של הנערות לומדים בבתי ספר שבהם מקיים צה"ל פעילות הסברה, חודרת סוגיית השירות הצבאי באופן בלתי פורמלי גם לשיח היום-יומי של אותן הנערות. לרוב נוטות נערות כאלה לראות בגיוס צעד שהוא מובן מאליו. יש לציין שמעט הצעירות הדתיות שנחושות להתגייס לצה"ל מעדיפות ברוב המקרים להצניע את בחירתן. הצעירות אינן פונות למורים כדי להתייעץ עימם בנושא ומשתדלות להימנע מלענות לשאלותיהם או לשאלות חברותיהן בנוגע לכוונותיהן להצטרף לשירות לאומי או לשירות צבאי.

● **חברות מהבית.** לעיתים קרובות החברות, שהן חלק מסביבתה הקרובה של הנערה הדתית, משמשות קבוצת לחץ המושכת אותה לקבל הכרעה שהיא נורמטיבית

בנות דתיות שמשרתות בצה"ל | למרות המסלולים המיוחדים שמציע צה"ל, ושמותאמים לאישה הדתיה, נצפית בעשור האחרון מגמה עקבית של ירידה בשיעור המתגייסות לצה"ל ועלייה בבקשות לקבלת פטור משיקולי דת (צילום: עמותת אלומה - אתר פד"ם)

ללא תשלום תמורת הלימוד במדרשה.

- גיוס לאחר שנת "מכינה צה"לית" המיועדת לצעירות דתיות בלבד לשם הכנתן הנפשית והפיזית למסגרת הצבאית.

לאחר שקובעים מיהן הצעירות בכל מחזור גיוס שעוברות לטיפול המדור, מקדימים להן את הליכי הטרם גיוס כדי לאפשר להן לקבל תשובות בעניין המיונים ואז להחליט אם הן רוצות להתגייס או לממש את זכותן להצהיר (הן יכולות לעשות זאת עד 90 יום לפני מועד הגיוס).

לצעירות הדתיות מוצעים 17 תפקידים הפתוחים לבנות לאחר יום המא"ה ר-14 תפקידים המחייבים מיון נוסף. התפקידים מוצעים בהתאם לרצון החילות השונים לשווקם ועל פי יכולתן של היחידות הקולטות להתחייב לקבל את המשרתות הדתיות בצמדים ולשמור על סביבה שמתאימה להן.

הצעירות יכולות לבקש שיבוץ גם בתפקידים שלא נמצאים ברשימה שמציע המדור, אך המדור אינו יכול להבטיח את שיבוץ בהם בצמדים. המדור מסייע לצעירות במילוי ה"מנילה" (רשימת המקצועות שבהן מעוניין

רוב הצעירות הדתיות שלפני גיוס אינן יודעות שהצבא פתח בפניהן מגוון רחב של תפקידים ומאפשר לחייליו לקיים את כל המצוות

הצעירות באמצעות שלושה "מכתבי קשר" הנשלחים לבתי הבנות ומפרטים את התהליכים העיקריים שהן עתידות לעבור. המכתבים נשלחים לאחר צו ראשון, ביום המא"ה (יום מיון לבנות ולבנים שאינם מועסקים במקצוע לחימה) ובתחילת כיתה י"ב.

במהלך המיון של הצעירות עורך המדור כנס שבו מוסברים התהליכים שהן צפויות לעבור במהלך השנה, אופן שיבוץן והאפשרות להשתבץ בצמד, יחד עם חברה טובה. בכנס משתתפים מדורים שונים בצה"ל כדי להעניק למועמדת לשירות ביטחון מעטפת ראויה ותמיכה מלאה. בכנס מוצגות דרכי הגיוס השונות:

- גיוס רגיל.
- גיוס למסלול מורות-חיילות לתרבות תורנית.
- גיוס בגרעין מדרשה הכולל ארבעה חודשי לימוד במדרשה לפני הגיוס, 23 חודשי שירות ולאחר מכן תשעה חודשי שירות

בצה"ל מדור "בת חיל" העוסק בשירות של נשים דתיות - החל משלב המיון לצבא. כל פנייה שמגיעה למרכזי השירות השונים ושעניינה הוא מלש"בית (מועמדת לשירות ביטחון) או חיילת דתיה מועברת לטיפולו של המדור הזה.

המדור עוסק בצעירות שלמדו בבית ספר ממלכתי או באולפנה מכיתה י' לפחות. מדובר באוכלוסייה שיש לה ידע מועט בלבד על תהליך הגיוס ועל הצבא עקב אי-נכונותה של המערכת הדתית לשתף פעולה עם הצבא בכל הנוגע להעברת מידע רלוונטי לצעירות הדתיות. הצעירות שמטופלות במדור מעוניינות בדרך כלל בשירות משמעותי. יש לציין שכ-50% מהצעירות הדתיות שמשלימות את הליכי הצו הראשון מתגייסות בסופו של דבר.

מדור "בת חיל" אחראי, בין היתר, לאיתור הצעירות הדתיות מכלל המתגייסות. הדבר נעשה באמצעות שאלון שעליו עונות הצעירות במהלך התייצבותן לצו ראשון. מהתשובות לשאלון ניתן ללמוד מי מהמתגייסות באה מבית דתי. מדור "בת חיל" מקבל הודעה על כך ומתחיל בתהליך לשמירת קשר רציף עם

כיוון שאין באפשרותו להביא את מסביריו לבתי ספר רבים שבהם לומדות נערות דתיות, הוא נעזר לשם כך בעמותת "אלומה" שמייצגת אותו וגורמת לצעירות הדתיות להרגיש חלק ממנה ולא מצה"ל. אילו היה הצבא פונה לגופי החינוך ומוכיח להם שהתלמידות מפגינות עניין רב במידע אמין וממקור ראשון על מסלולי השירות השונים, ואילו היה צה"ל מספק פתרונות לבעיות ספציפיות של מתגייסות דתיות, הן היו שואפות להיות חלק מהגוף הצבאי ולא חלק מעמותת "אלומה" (אינני טוענת שפעילותה של עמותת "אלומה" אינה תורמת, אך אני סבורה שאם הנשים הדתיות יבינו שהצבא הוא המנחה המקצועי והכתובת לפתרון שאלות - דעותיהן כלפיו ישתנו).

כמו כן רצוי, לדעתי, לקיים קבוצות מיקוד בהשתתפות נציגים דתיים (נשים וגברים) שיספקו מידע נוסף על המעגלים שבהם אפשר לעשות פעולות הסברה (אפשר לשלב בקבוצות נשים דתיות בזמן שירותן או שכבר השתחררו).

יש להקים גוף שיבקר את השירות הלאומי ויערוך השוואה בינו לבין השירות הצבאי בתפקידים המוצעים מבחינת תנאי השירות, השכר וכו'. אין משמעות הדבר שמחובת הצבא לשנות את פניו, אך לדעתי, אם התנאים בשירות הלאומי (למשל משך השירות וגובה המשכורת) יהיו זהים לתנאים בצבא, תמונת המצב תשתנה.

הערות

1. מתוך **חוק שירות הביטחון**, תש"ט-1949, סעיף 1
2. **שם**, סעיף 6
3. פרק הזמן הזה השתנה בהמשך וכיום הוא עומדת על 36 חודשי שירות לגברים ו-24 חודשי שירות לנשים.
4. מתוך **חוק שירות הביטחון**, תש"ט-1949, סעיף 11(4)
5. אורנה ששון-לוי, "חתרנות בתוך דיכוי: כינון זהויות מנדריית של חיילות בתפקידים 'גבריים'", בתוך: יעל עצמון (עורכת), **התשע קולות? ייצוגים של נשים בתרבות הישראלית**, הקיבוץ המאוחד, תל-אביב, 2001
6. דובר צה"ל, **סקירה מיוחדת: שירות נשים בצה"ל**, תל-השומר, 2009
7. גרבי איריס, **המחיר הכפול: מעמד האישה בחברה הישראלית ושירות הנשים בצה"ל**, רמות, אוניברסיטת תל-אביב, 1996, עמ' 73
8. דובר צה"ל, **סקירה מיוחדת: שירות נשים בצה"ל**, 2009
9. דבר היהל'ן: **מגמות בשירות הנשים 1995-2005**, 2006, עמ' 22
10. יחזקאל כהן, **גיוס נבות ושירות לאומי - עיון בהלכה**, הקיבוץ הדתי - נאמני תורה ועבודה, עמ' 7-8
11. ניא ישראל-זיידמן, **הזכות לשרת בצה"ל**, פורלשטיין גינוסר בע"מ, 1996, עמ' 185
12. **שם**
13. מהשאלונים שהועברו ומהראיונות שנעשו עולה שהצעירות אינן מביאות בחשבון את הביגוד ואת הארוחות שמציע הצבא - הטבות שלא קיימות בשירות הלאומי.

דף הפייסבוק של השירות הלאומי במשרד הביטחון. המופעל באמצעות עמותת בת עמי | יש להקים גוף שיבקר את השירות הלאומי ויערוך השוואה בינו לבין השירות הצבאי בתפקידים המוצעים מבחינת תנאי השירות, השכר וכו'. אם התנאים בשירות הלאומי (למשל משך השירות וגובה המשכורת) יהיו זהים לתנאים בצבא, יותר מלש"ביות עשויות להתגייס לצה"ל

שמירת כשרות ושבתי. הן אינן יודעות שהצבא פתח בפניהן מגוון רחב של תפקידים ומאפשר לחייליו לקיים את כל המצוות - למעט במקרים חריגים שמעוגנים בפקודות ומבוססים על הכשרים של רבנים. לדעתי, על צה"ל לאפשר לנשים דתיות לשרת בשורותיו באמצעות בניית מסלולי שירות מיוחדים שבהם יוכלו לממש את תרבותן הייחודית. המאמץ לגייס נשים רבות ככל האפשר חיוני הן כדי לחזק את השוויון בין כלל אזרחי המדינה והן כדי להרחיב את מקורות הגיוס לצה"ל.

צה"ל אכן משקיע בשנים האחרונות מאמץ רב באוכלוסיית הנשים הדתיות. לראיה: הוקם מדור שכל ייעודו הוא לטפל באישה הדתית. אולם בשלב הזה לא ניתן לומר באופן ודאי שהמאמצים נושאים פרי, אף כי נדמה שמתחילה להיבלם מגמת העלייה במספר הצעירות שמבקשות לפטור את עצמן מהשירות. אין ספק שלצעירות הדתיות חסר ידע רב על המערכת הצבאית ועל מסלולי השיבוץ. חוסר הידע הזה אינו מאפשר לצעירות לקבל החלטה מושכלת שמבוססת על כלל המשנתנים הרלוונטיים בנוגע לשירות הצבאי. צה"ל פועל רבות כדי להקטין את פערי המידע כדי לשלב את הצעירות הדתיות במסגרת השירות הצבאי, אך לדעתי הוא אינו עושה זאת בדרך הנכונה. שורש הבעיה טמון בדרך השיקוף שנוקט צה"ל.

המלש"ב (השתבץ) ומשמש בשבילן כתובת לשאלות עד לקביעת שיבוץ. פעילות המדור נמשכת גם לאחר שיבוץ המועמדת. כל פנייה של חיילת דתייה שמגיעה לאחד המדורים בצה"ל (למשל, בקשה לשינוי שיבוץ או בעיה כלשהי שצצה במהלך השירות) מועברת ישירות לטיפול המדור.

סיכום ומסקנות

גיוס הנשים לצה"ל נמצא כיום במגמה של ירידה מתונה, אך עקבית. אחת הסיבות המרכזיות לכך היא הגידול במספר הצעירות שמצהירות על היותן דתיות ומבקשות בשל כך פטור משירות. צה"ל משקיע מאמץ רב כדי לבלום את הירידה הזאת בשיעורי המתגייסות.

הנשים הן כ-33% מהמשרתים בצבא (גם משום שרבות מהן לא מתגייסות - בין היתר משום שהן מצהירות על היותן דתיות - וגם משום שנשים משרתות שנתיים בלבד, ואילו הגברים - שלוש שנים). יותר מ-88% מהתפקידים בצה"ל פתוחים כיום בפני נשים. רוב התפקידים אינם מצריכים התנדבות של הנשים, אך בתפקידים מסוימים נדרשות הנשים לשרת כמו הגברים - במשך שלוש שנים.

ממחקרים עולה שרוב הצעירות הדתיות שלפני גיוס חושבות שבצבא פתוחים בפניהן רק תפקידי פקודות. נוסף על כך הן רואות בצה"ל גוף חילוני שמאפשר לקיים שתי מצוות בלבד: